

Pääkirjoitus

John F. Kennedyn hovihistorioitsija Arthur M. Schlesinger Jr. kirjoitti *The Atlantic* -lehden maaliskuun numerossa 1967 lähihistorian tutkimisesta ("On the Writing of Contemporary History"). Schlesingerin mukaan "oman ajan historia" eli selvää noususuhdannetta ja kiinnosti myös suurta yleisöä. Syitä tähän hän etsi tieteen ja teknologian kiihtyvistä kehityksestä sekä historian "nopeutumisesta": nykyajasta tuli menneisyyttä yhä kiihtyvässä tahdissa. Viestintäyhteydet olivat parantuneet ja informaatiota tulvi joka puolelta. Ydinpommin ja yleisen kriisitunnelman varjossa kansalaiset halusivat painavia faktoja. Oli historian ammattilaisten tehtävä vastata kutsuun.

Kesällä 2021 Jyväskylässä perustettiin uusi historia-alan lehti: *Lähihistoria*. Olemme avoimesti verkossa ilmestyvä tieteellinen aikakauslehti, joka julkaisee vertaisarvioituja tutkimusartikkeleita, esseitä, näkökulmia ja kirjallisuuskatsauksia lähihistorian ja lähitieteiden aloilta. Julkaisukieliämme ovat suomi ja englanti. Lähihistoria ilmestyy kaksi kertaa vuodessa, mutta "rolling publishing" -käytäntöä soveltaen artikkelit julkaistaan journal.fi-verkkosivuiltamme sitä mukaa kuin ne valmistuvat. Samalla jokainen teksti kiinnitetään osaksi joko vuoden ensimmäistä tai toista numeroa. Lehteä julkaisee Lähihistorian Tutkimuksen Seura, jonka tehtävänä on vaalia ja kehittää suomalaista lähihistoriallista tutkimusta ja tehdä sitä yhteiskunnassa tunnetuksi. Yhdessä taustaseuramme kanssa pyrimme uudistamaan suomalaista lähihistorian tutkimusta tarjoamalla laajoja näkökulmia ja kannustamalla eri alojen tutkijoita ja kirjoittajia osallistumaan ajankohtaisten ilmiöiden käsittelyyn historian keinoin.

Yleisessä keskustelussa lähihistoria mielletään "uusinta aikaa" tutkivana historian tutkimuksen alalajina. Esimerkiksi Suomen historiaan toisesta maailmansodasta Neuvostoliiton kaatumisen kautta nykypäivään on kuulunut monia merkittäviä vaiheita, joita on tarkasteltu muun muassa poliittisen historian, yhteiskuntahistorian kulttuurihistorian ja taloushistorian keinoin. Tämä lähihistorian käsittelytapa tekee selkeän erottelun nykyhetken ja menneen välille hahmottaen lähihistorian tutkimuskohteeksi ilmiöt ja tapahtumat, jotka sijoittuvat – jos ei aivan lähimenneisyyteen – niin kuitenkin lähivuosisikymmeniin.

Lähihistorian käsitteessä on kuitenkin laajentamisen varaa. Vaikka lähihistoriaa tutkitaan Suomessa paljon ja lähihistorialliset tutkimusaiheet ovat esillä eri medioissa, julkisessa keskustelussa ja historiakulttuurissa, ei lähihistorian kirjoittajilla ole ollut omaa kotimaista julkaisukanavaa. Lehtemme haluaa toimia suomalaisen historiakeskustelun monipuolistajana ja kutsuu kirjoittajia mukaan rakentamaan uutta lehteä ja sen linjaa.

Lähihistorian käsitettä voi miettiä ainakin kolmella tavalla. Ensinnäkin voimme lähteä tutun periodisoinnin pohjalta ja puhua oman aikamme historiasta (*contemporary history*) tai aikalaishistoriasta. Mutta kuinka ”pitkälle” menneisyyteen aikalaisuus ulottuu? Esimerkiksi sukupolvelta toiselle välittyneitä historiallisia kokemuksia tarkasteltaessa voisi ajatella, että lähihistorian tutkimusalaan kuuluvat sekä elossa olevien sukupolvien että heidän edesmenneiden läheistensä yhteiset tai muistinvaraisesti välittyneet kokemukset.

Toiseksi lähihistoria voidaan ymmärtää menneisyyden läsnäolona, historian jälkinä yhteiskunnassa, ympäristössä, kulttuurissa ja politiikassa – kaikissa meissä, ajatuksissamme ja teoissamme. Näin myös historian käyttöön ja kollektiiviseen muistamiseen liittyvät teemat kuuluvat lähihistorian piiriin.

Kolmanneksi lähihistoria voi tutkia menneisyydessä käynnistyneitä mutta yhä meneillään olevia prosesseja, joiden juuret voivat ulottua pidemmällekin historiaan. Historian ammattilaisilla on kykyä tulkita ja lukea tällaisia prosesseja, ja tästä taidosta meidän soisi pitävän enemmänkin ääntä. Jos osaamme tutkia sekä erilaisten prosessien historiallisia juuria että analysoida niiden luonnetta myös nykypäivänä, silloin meillä voi olla jotain sanottavaa myös tulevaisuudesta. Tässä numerossa ympäristöhistorioitsija Tuomas Räsänen konkretisoi tätä näkökulmaa ”myrkkyhistoriaa” koskevilla esimerkeillä. Esimerkiksi aikanaan tonnikaupalla ympäristöön levitetty hyönteismyrkky DDT vaikuttaa yhä: ”Myrkkyhistoria on osa nykyhetkeä ja lähitulevaisuutta, ei vain analogiana tai kaikuna menneisyydestä vaan molekyyleinä, uhaten niin eliöiden kuin ihmisten hyvinvointia ja terveyttä.”

Varsinkin manner-Euroopassa *Zeitgeschichte* kytkeytyi läheisesti toisen maailmansodan jälkeisiin poliittisiin projekteihin, erityisiin kansallisiin konteksteihin ja kehityskulkuihin. Tätä kirjoitettaessa joulukuussa 2022 näyttää selvältä, että lähihistorian tutkimuksen on kiinnitettävä yhä määrätietoisemmin huomiota kansakuntakehystä laajempiin konteksteihin ja ilmiöihin, mutta unohtamatta kuitenkin suomalaisen yhteiskunnan kipupisteitä ja niiden taustalla vaikuttavia historiallisia kehityskulkuja.

Kansainvälisen politiikan historioitsija Kristina Spohr on luonnehtinut lähihistorian tutkijan työskentelevän *in medias res*. Tällä hän tarkoittaa kirjoitus- tai esitystapaa, jossa mennään suoraan tapahtumien keskiöön, johonkin meihin tällä hetkellä vaikuttavaan tai läheisesti koskettavaan ilmiöön tai problematiikkaan, ja ryhdytään analysoimaan monipuolisesti sen historiallisia juuria. Lähihistorian tutkimuskohteita onkin nähdäksemme mielekästä tarkastella pikemminkin ilmiöiden ja tutkimuskenttien kautta kuin välttämättä tiettyyn aikarajaukseen kiinnittyen.

Saksalaisen *Die Zeit* -lehden pitkäaikainen päätoimittaja Theo Sommer (1930–2022) paljasti postuumisti ilmestyneissä muistelmissaan halunneensa alun perin historian tutkijaksi, mutta päätyneensä lopulta journalistiksi. Vaikka sanomalehtien funktio oli toimia maailman “sekuntiviisarina” historioitsijoiden työskennellessä “ikuisuutta varten”, korosti Sommer sekä toimittajien että historioitsijoiden jakavan Leopold von Ranken toimenkuvan eli sen kertomisen, miten asiat todella tapahtuivat: ”Uteliaat molemmissa killoissa haluavat mahdollisuuksien mukaan olla paikalla, kun ’maailmanhistoria kurkistaa kulman takaa’, kuten Theodor Mommsen asian aikanaan ilmaisi.” Tämä lehti antaa kirjoittajille ja lukijoille mahdollisuuden kokeilla Sommerin hahmottelemaan tapaan myös aikalaisanalyytikon roolia ja etsiä – tutkitun tiedon pohjalta – historiallisia selityksiä päivänpolttaviin kysymyksiin.

Käsillä olevassa Lähihistorian ensimmäisessä numerossa on kaksi tutkimusartikkelia. Tuija Parvikon julkaisu käsittelee toisen maailmansodan jälkeisen Italian historiakiistoja ja Tanja Vahtikarin teksti kulttuuriperinnön käsitettä lähihistorian työkaluna. Parvikko analysoi poliittisesti ”natsifasismista” vapautumisen muistopäivän (25.4) viettämisen vaiheita ja muistopäivään liittyviä kiistoja vuosikymmenten varrelta tarkoituksenaan ymmärtää, mistä nykypäivän kiistat ovat peräisin. Vahtikari osoittaa metodologisesti painavassa artikkelissaan, miten menneisyys kielen, paikan, materian ja affektien vuorovaikutuksellisen prosessin on kiinteä osa kokemustamme nykyisyydessä.

Juhana Aunesluoma ja Tuomas Räsänen pohtivat puheenvuoroissaan lähihistorian käsitettä poliittisen historian ja ympäristöhistorian näkökulmista. Aunesluoma valaisee käsitteen historiaa antiikista tähän päivään ja tarjoaa näköaloja siihen, miten lähihistoria on eri aikoina ja eri yhteyksissä käsitetty. Räsänen tarkastelee ympäristöhistorian aikatasoja lähihistorian näkökulmasta. Se mikä lähihistoriassa on perinteisesti ollut viimeaikaista,

on ympäristöhistorian näkökulmasta vain ihmisen viimeaikaisuutta. Ihmisen oman ajan ja ympäristön ajan kohdatessa voivat kaukaisinkin menneisyyden ympäristömuutokset tulla tämänhetkiseksi ilmiöksi: lähihistoriaksi.

Historialehdille uutena avauksena Lähihistoria lanseeraa esseet ja ryhtyy vaalimaan esseistiikkaa kirjoittamisen lajina. Essee-osastolla annamme tilaa ehkä tavallista vapaamuotoisemmille kirjoituksille, jotka keskittyvät johonkin lähihistorian kannalta kiinnostavaan teemaan. Lähihistoriallinen essee voi yhdistellä subjektiivisia näkökulmia, esseistiikkaa ja kriittistä tutkimusta. Mona Mannevuon syventyy tekstissään Filosofi Brian O'Connorin hiljattain suomennettuun teokseen *Joutilaisuus. Essee filosofiasta* (2022) oman teollisen yhteiskunnan tehokkuusajattelua koskevan tutkimuksensa valossa. Tuore Tieto-Finlandia-voittaja Ville-Juhani Sutinen matkustaa pohjoiseen Ruotsiin tutkimaan metsäsuomalaisen kulttuuriperintöä sekä kaskiviljelyä harjoittaneiden suomalaisten problemaattista metsäsuhdetta. Kolmannesta esseestä vastaa ulkoministeriön pitkäaikainen valtiosihteeri ja suurlähettiläs Pertti Torstila, jonka omiin Unkari-kokemuksiin pohjautuva essee käsittelee diplomaattimuistelmia ja aikalaishavainnoitsijan kokemustietoa lähihistorian tutkimuksen rikastuttajana.

Toisena uudenaikaisena juttutyypinä ryhdymme kartoittamaan historia-kulttuuria laajemmin tarkoituksenamme nostaa esiin lähihistorian eri tekijöitä esimerkiksi henkilökuviin ja haastattelujen muodossa. Lehden ensimmäiseen numeroon haastattelimme käsikirjoittaja Marjo Vilkkoa, joka on viime vuosina ollut mukana useassa kiinnostusta herättäneessä historiadokumentissa. Pyysimme Vilkkoa kertomaan käsikirjoittajan työstä, lähihistoriaa koskevista näkemyksistään sekä siitä, mikä historiadokumenttien tärkein anti on.

Lähihistorian juuret voidaan vetää jyvaskyläläisen ravintola Sohwin kabinetissa järjestettyyn väitöskaronkkaan ja sen aikana käytyihin keskusteluihin tammikuussa 2020. Sen jälkeen on Tourujoessa virrannut paljon vettä, ja monet henkilöt ja tahot ovat myötävaikuttaneet uuden lehden mahdollistamiseen. Erityisesti tässä mainittakoon Suomen tiedekustantajien liitto, joka tarjosi monenlaista buustia lehden alkutaipaleella. Kiitokset siis kaikille, jotka ovat osallistuneet ensimmäisen lehden ilmestymiseen.

Toimitus
